

De eerste resultaten van een interdisciplinair onderzoeksarrangement

Praktijkgericht onderzoek als werkvorm voor het aanleren van interdisciplinaire samenwerking binnen het hbo

Ingrid Buwalda en Madeleen Uitdehaag

Van nieuwe zorgprofessionals wordt verwacht dat ze multidisciplinair en interprofessioneel samenwerken (Kaljouw en Vliet, 2015). Idealiter begint dit al tijdens de opleiding. En zeker bij het uitvoeren van een praktijkgericht onderzoek kan deze competentie, op basis van een bestaand (innovatie)vraagstuk in de beroepspraktijk, worden aangeleerd. In dit artikel beschrijven we onze eerste leerervaringen met een interdisciplinair praktijkgericht onderzoek binnen een ziekenhuis in de Achterhoek, uitgevoerd door studenten van zes verschillende opleidingen van de Hogeschool Saxion.

Aanleiding

De nieuwbouw van een ziekenhuis in de Achterhoek staat gepland voor 2022. Bij het ontwerp van de "Patiëntenkamer van de toekomst" is het lectoraat Verpleegkunde om advies gevraagd. In 2016 diende het programma van eisen klaar te zijn, zodat kon worden gestart met de bouwtekeningen. De focus voor de patiëntenkamer van de toekomst is de (kwetsbare) patiënt van 70 jaar en ouder, omdat dit naar verwachting de belangrijkste doelgroep gaat worden voor het ziekenhuis in de sterk vergrijzende Achterhoek (Regio Achterhoek, 2013). De vraag vanuit het ziekenhuis sloot aan bij de onderzoeksagenda van het lectoraat Verpleegkunde, waarin onder andere de thema's geriatrische zorg, zelfregie en *living technology* centraal staan (figuur 1).

Figuur 1: Speerpunten onderzoeksagenda lectoraat Verpleegkunde (Vocht & Oosterveld, 2015)

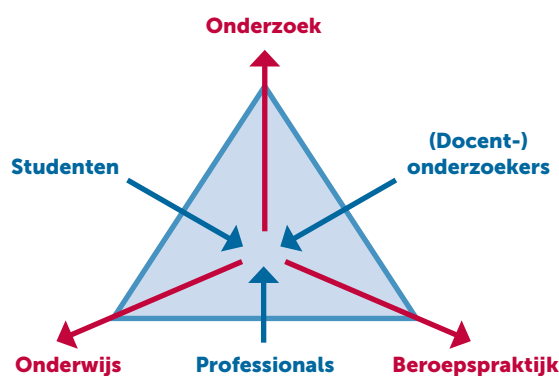
Gezien de breedte van de onderzoeksvraag, de patiëntenkamer kan immers vanuit verschillende perspectieven belicht worden, werd al snel duidelijk dat het logisch was om meerdere oplei-

dingen binnen Saxion hierbij te betrekken. Naast studenten van de hbo-v regulier zijn studenten van de studieroute hbo-v Gezondheid en Technologie (G&T), Facility Management, Hoger Toeristisch Recreatief Onderwijs, Master Facility & Real Estate Management, Toegepaste Psychologie en Fysiotherapie benaderd om deel te nemen.

De opzet van het onderzoeksarrangement

De associate lector van het lectoraat Verpleegkunde en de opdrachtgever (directeur kliniek en facilitair bedrijf van het ziekenhuis) hebben met elkaar een onderzoeksarrangement voor anderhalf jaar afgesloten.

Binnen een onderzoeksarrangement zijn studenten, (docent)onderzoekers en professionals uit de beroepspraktijk actief in het genereren van nieuwe kennis (zie blauwe pijlen in figuur 2). Het kernmotief is altijd zorginnovatie. De doelstelling is dat de output (rode pijlen) zijn weerslag heeft op alle drie eenheden van het onderzoeksarrangement (Uitdehaag et al., 2015). In een onderzoeksarrangement wisselen verschillende studentgroepen elkaar na één semester (20 weken) af, en bouwen zij onder begeleiding van een docent-onderzoeker en lector voort op elkaars werk.

Figuur 2: Schematische weergave onderzoeksarrangement

In april 2014 zijn de eerste contouren van het onderzoeksarrangement tijdens een bestuurlijk overleg besproken en op papier gezet. Vervolgens zijn de kaders (hoofdvragen, deelvragen en samenwerkingsafspraken over de coördinatie en aansturing, randvoorwaarden en faciliteiten voor de docent-onderzoekers/studenten) schriftelijk vastgelegd.

De dagelijkse aansturing wordt vanuit het ziekenhuis uitgevoerd door de opleidingskundige en een manager, tevens lid

van de gebruikersgroep kliniek (nieuwbouw). Vanuit Saxion is een docent-onderzoeker, werkzaam binnen de hbo-v regulier, aangesteld als coördinator. Zij zorgt voor afstemming tussen de opdrachtgever, lectoraat, studenten en docent-onderzoekers van de betrokken opleidingen.

Deelnemende opleidingen

In de periode van februari 2015 tot juli 2016 zijn tien onderzoeksgroepen gestart met verschillende onderzoeksvragen (zie Tabel 1). Binnen de onderzoeksgroepen waren 8 derdejaars, 15 vierdejaars en 1 masterstudent actief. De studenten waren afkomstig van alle eerdergenoemde opleidingen, met uitzondering van de opleiding Toegepaste Psychologie. Deze is al vroeg in het traject afgehaakt, omdat de onderzoeksperiode niet aansloot bij de periode van de andere opleidingen en het niveau van de studenten (tweedejaars) niet aansloot bij de opdracht. Alle deelnemende opleidingen hebben een looptijd van één semester voor praktijkgericht onderzoek, met uitzondering van Fysiotherapie, zij kennen een looptijd van één jaar (40 weken).

Onderzoeksvragen

In de praktijk is gebleken dat de vooraf opgestelde deelvragen uit het oorspronkelijke onderzoeksarrangement niet altijd meer (het meest) relevant waren, naarmate we meer kennis gene-

reerden over de patiëntenkamer van toekomst. Om die reden zijn de deelvragen per semester en per opleiding tijdens de eidevaluatie telkens opnieuw bekeken en zo nodig bijgesteld. In het tweede semester zijn alleen studenten hbo-v regulier actief geweest, overige opleidingen konden geen studenten inzetten omdat er onvoldoende studenten beschikbaar waren (hbo-v G&T) of omdat zich geen studenten hadden ingeschreven voor de onderzoeksopdracht (Facility Management, Hoger Toeristisch Recreatief onderwijs, Master Facility & Real Estate Management). Vanuit de opleiding hbo-v regulier was vooraf de garantie gegeven dat elk semester minimaal vier studenten geplaatst zouden worden.

Ervaringen betrokkenen

Om de ervaringen van alle betrokkenen te inventariseren, is in juni 2016 een enquête uitgezet onder alle studenten, vier docent-onderzoekers en de manager en opleidingskundige van het ziekenhuis. De enquête is ingevuld door zes studenten, vier docent-onderzoekers en de manager en opleidingskundige van het ziekenhuis. Ook is de samenwerking geëvalueerd tijdens de diverse evaluatiemomenten gedurende het arrangement en tijdens de laatste eindpresentatie. Hieronder worden de ervaringen per groep beschreven.

Tabel 1: Uitgevoerde onderzoeksopdrachten binnen arrangement

Periode	Onderzoeksvraag	Opleiding (totaal aantal studenten)
Semester 2, schooljaar 2014- 2015	Hoe ziet het transmurale zorgproces voor lowcarepatiënten met hartfalen van 70 tot 85 jaar er in 2030 uit?	Hbo-v regulier en hbo-v G&T (4)
	Hoe kan het ziekenhuis van de toekomst in 2030 de inrichting van de verblijfsruimte en het verpleegbeleid van de kwetsbare 70+-patiënt afstemmen, zodat het ontstaan of verergeren van een delirium verminderd kan worden?	Hbo-v regulier (3)
	Hoe ziet de zorg vanaf 2020 tot 2040 er voor de cardiologische patiënt van 70 jaar en ouder uit, in relatie tot toekomstige ontwikkelingen binnen de zorg, waarbij het zelfmanagement van de patiënt als uitgangspunt dient?	Hbo-v regulier (3)
	Aan welke eisen moet de patiëntenkamer anno 2030 voldoen zodat de (kwetsbare) patiënt 70+ gemotiveerd wordt, om zelfstandig, in eigen regie en actief aan het genezingsproces deel te nemen?	Fysiotherapie (1)
	Hoe kan het ziekenhuis het ontmoeten van opgenomen patiënten in het nieuwe ziekenhuis vormgeven, zodat er kan worden ingespeeld op de vraag, wensen en behoeften van de 70+-patiënten en bezoekers van de 70+-patiënten (lees: doelgroep) anno 2030?	Facility Management (1)
Semester 1, schooljaar 2015-2016	Op welke wijze kan een patiëntenruimte zo worden ingericht en vormgegeven dat deze flexibel te gebruiken is, met als uitgangspunt dat de zelfredzaamheid voor de gespecialiseerde zorg van 70+-patiënten wordt bevorderd?	Hbo-v regulier (3)
	Welke inspirerende en realiseerbare ideeën, die reeds bestaan en bewezen effectief zijn, kunnen bijdragen aan het ontwikkelen van een helende omgeving die bijdraagt aan herstel, fysiek-mentaal-sociaal welbevinden en zelfredzaamheid van de toekomstige kwetsbare patiënt van 70+ in de toekomstige patiëntenkamer van 2022?	Fysiotherapie (2)
Semester 2, schooljaar 2015-2016	Wat zijn de gevolgen voor het verpleegkundig proces, ervan uitgaande dat zelfmanagement centraal staat gedurende de opname van een 70+-patiënt in het ziekenhuis?	Hbo-v regulier (5)
	Welke materialen en kleuren dragen bij aan het ervaren van een warm (welkom) gevoel?	Hoger Toeristisch en Recreatief onderwijs (1)
	Zie semester 1, schooljaar 2015-2016	Fysiotherapie (2)
	Hoe kan gastvrijheid worden gecreëerd in een algemene verpleegafdeling van een ziekenhuis en hoe ervaren patiënten dit?	Master Facility & Real Estate Management (1)
	Totaal	24 studenten

1. Manager en opleidingskundige ziekenhuis

De manager en opleidingskundige geven beiden aan dat de onderzoeksresultaten bruikbaar zijn voor de praktijk. In het laatste semester sloten de onderzoeksvragen het beste op elkaar aan, waardoor de adviezen van studenten van diverse opleidingen elkaar aanvulden. Dit semester werd als zeer positief ervaren. De wens was dat er aan het eind van het arrangement een integraal voorstel voor het ontwerp van de patiëntenkamer van de toekomst zou liggen. Dit is niet helemaal gelukt, omdat het niet altijd mogelijk was om volledig op elkaar afgestemde onderzoeksvragen te ontwerpen, doordat de eisen van de opleiding soms een andere onderzoeksvraag verlangden. De onderzoeksvraag van de opdrachtgever voor de opleiding Facility Management sloot bijvoorbeeld niet direct aan bij de eisen van de opleiding. Dit vroeg om aanpassing vanuit zowel de opdrachtgever als de student. Tevens waren er niet elk semester van iedere opleiding studenten beschikbaar voor het arrangement en werd de onderzoeksvraag in sommige gevallen minder goed beantwoord door de wisselende kwaliteit van de deelnemende studenten. Desondanks werden diverse deeladviezen als bruikbaar gezien om mee te nemen in het programma van eisen voor de nieuwbouw. Beiden zagen ook een duidelijke meerwaarde van het interdisciplinair benaderen van de patiëntenkamer van de toekomst. Het bekijken van het praktijkprobleem vanuit verschillende perspectieven heeft geleid tot enkele nieuwe inzichten.

2. Studenten

De reden dat studenten voor het arrangement kiezen, is in de meeste gevallen het onderwerp dat hen aanspreekt. Door hun onderzoek verwachten ze een bijdrage te kunnen leveren aan de patiëntenkamer van de toekomst. Studenten hebben echter niet bewust gekozen voor een interdisciplinair onderzoeksarrangement. Dit bleek ook in de uitvoering van het onderzoek. Studenten richten zich vooral op hun eigen onderzoek en vinden het moeilijk om zich echt te verdiepen in de onderzoeksplannen en -resultaten van de studenten van de andere opleidingen. Als reden wordt aangegeven dat ze alle tijd nodig hebben voor hun eigen onderzoeksvraag. Daarnaast geven studenten aan dat de communicatie binnen het arrangement een aandachtspunt is. Het is belangrijk dat de opdrachtgever, coördinator en onderzoeksbegeleiders op één lijn zitten en voldoende sturing geven, met name in de fase van het formuleren van de onderzoeksvraag en de onderzoeksopzet. Ook moet duidelijk zijn bij wie studenten

waarvoor terecht kunnen. Dit was nu niet altijd het geval, doordat studenten zowel met de eigen onderzoeksbegeleider te maken hadden als met de coördinator en opdrachtgever. De bijeenkomsten met alle studenten samen werden tijdens de onderzoeksperiode door een aantal studenten als van meerwaarde ervaren. Het delen van de eindresultaten tijdens de eindpresentatie werd door de studenten als leerzaam ervaren. Er blijkt meer overlap dan verwacht te zitten in de onderzoeksresultaten en de inzichten van verschillende disciplines.

3. Docent-onderzoekers

De docent-onderzoekers van de betrokken opleidingen en de coördinator zien meerwaarde in een interdisciplinair project en willen dit in de toekomst vaker doen. Docent-onderzoekers ervaren het onderzoeksarrangement meer interdisciplinair dan studenten (docenten: mediaan 3 vs. studenten: mediaan 2 op een vijf puntsschaal). Studenten leren interdisciplinair samenwerken en problemen vanuit meerdere invalshoeken te benaderen, wat voor de opdrachtgever interessante resultaten kan opleveren.

4. Lectoraat

Het lectoraat ziet de opbrengst vooral in deskundigheidsbevordering van het onderzoekend vermogen van studenten en docent-onderzoekers en kennisontwikkeling op de thema's van de onderzoeksagenda. Het interdisciplinair onderzoeksarrangement geeft hier nog een extra dimensie aan, doordat studenten leren interprofessioneel samen te werken. Deze competentie is voor elke hbo-professional in de toekomst van groot belang.

'Alles viel samen op het moment van de laatste eindpresentatie. Het ontwerp van patiëntenkamers werd vanuit verschillende perspectieven belicht, zoals het gebruik van kleur en materialen, wensen van patiënten en inrichting vanuit het oogpunt van de fysiotherapeut, waardoor de samenhang duidelijk werd: hier doen we het voor!'

Lessons learned

De pilot heeft ons het volgende geleerd:

1. Al vroeg in het proces werd duidelijk dat er grote verschillen zijn tussen de opleidingen qua aanmeldprocedure, looptijd van de onderzoeksperiode, het aantal studenten binnen een onderzoeksgroep, de eindtermen en eindproducten voor praktijkgericht onderzoek. Daarnaast werden sommige studenten geacht individuele eindproducten op te leveren (studenten Fysiotherapie, Facility Management, Hoger Toeristisch Recreatief Onderwijs en Master Facility & Real Estate Management) en andere juist groepsproducten met drie tot vijf studenten (hbo-v regulier en hbo-v G&T-studenten). Het verschil in looptijd van het onderzoek en de diversiteit in eindproducten vormde een barrière om interdisciplinair samenwerken op één en dezelfde onderzoeksvraag mogelijk te maken. Dit heeft ons doen besluiten om per opleiding een aparte deelvraag te formuleren en de studenten met regelmaat bij elkaar te laten komen voor de afstemming. De ervaring leert echter dat studenten elkaar nodig moeten hebben of dat interdisciplinaire samenwerking onderdeel van de beoordeling moet zijn, om daadwerkelijk te komen tot samenwerking.

ADVIES. Synchroniseer zo veel mogelijk de aanmeldprocedure, onderzoeksperiode en de eindtermen/eindproducten. Dit levert veel winst op en lijkt essentieel om interdisciplinair samenwerken binnen een praktijkgericht onderzoek mogelijk te maken. Indien hieraan wordt voldaan, wordt het mogelijk dat studenten van meerdere opleidingen integraal een onderzoeksvraag beantwoorden en de opdrachtgever dus een integraal advies krijgt. Interdisciplinaire samenwerking zou dan ook logischerwijs deel uitmaken van de beoordeling. Daarnaast hangt samenwerking tussen studenten af van individuen, onderzoeksbegeleiding, groepsgrootte en fysieke afstand tussen studenten. Plan fysieke ontmoetingen voor alle deelnemende studenten van dat semester, zodat zij sneller samenwerken dan wanneer studenten alleen op afstand (bijvoorbeeld per mail) met elkaar communiceren.

2. In de startfase was de afstemming tussen de coördinator en de opdrachtgever/associate lector niet optimaal. Dit maakte dat de studenten aan de slag waren gegaan met een voorlopige onderzoeksvraag, die in het finale onderzoeksplan een hele andere richting kreeg. Dit was op dat moment niet meer terug te draaien, aangezien de studenten dan onvoldoende tijd hadden om hun praktijkgericht onderzoek in de vastgestelde periode nog uit te voeren.

ADVIES. Zorg continu voor afstemming tussen de vier partijen: opdrachtgever, (coördinator) docent-onderzoeker, studenten en lector. Vooral in de startperiode van ieder semester is deze afstemming van belang om te zorgen dat de finale onderzoeksvraag in het onderzoeksplan en de uitvoering van het onderzoek blijven aansluiten bij de wens van de opdrachtgever. Maak daarnaast duidelijke afspraken over de rol en verantwoordelijkheden van alle betrokkenen, zoals de rol van opdrachtgever, coördinator en docent-onderzoekers en lector. Ook voor de studenten moet helder zijn bij wie ze waarvoor terecht kunnen.

3. Niet alle opleidingen hadden studenten beschikbaar gedurende de looptijd van het onderzoeksarrangement, doordat zij studenten op vrijwillige basis lieten kiezen voor deelname aan dit onderzoeksarrangement.

ADVIES. Bied studenten uitdagende en aansprekende vraagstukken aan, natuurlijk passend binnen het onderzoeksarrangement, maar ook bij de opleiding van de studenten. Om daadwerkelijk interdisciplinaire samenwerking vorm te kunnen geven, is de garantie voor beschikbaarheid van studenten van alle betrokken opleidingen gedurende alle semesters een voorwaarde.

Binnen Saxion lopen op dit moment meer initiatieven op het gebied van interdisciplinair onderzoek waarbij ervaringen worden gedeeld, met als doel interdisciplinaire samenwerking tussen de opleidingen te stimuleren. Bovenstaande aanbevelingen worden meegenomen in de doorontwikkeling van interdisciplinaire samenwerking.

Tot slot

Wat hebben de onderzoeksresultaten opgeleverd? De opdrachtgever heeft sommige resultaten met betrekking tot inrichting en organisatie van patiëntenkamers meegenomen in het programma van eisen die zijn opgesteld door de gebruikersgroep kliniek. Voorbeelden hiervan zijn de grootte van de afdelingen, samenstelling/voorkeur voor meer eenpersoonkamers dan driepersoonkamers (dus geen twee- en vierpersoonkamers), brede gangen, rolstoeltoegankelijk, mogelijkheden voor rooming-in standaard, ruimte toiletten, kleurstellingen en materialen en digitale middelen aan bed. Het programma van eisen is voorgelegd aan de adviesgroep nieuwbouw die het definitieve programma van eisen zal opstellen ter besluitvorming.

Literatuur

- Kaljouw, M.J., Vliet, K.P. van. (2015). *Naar nieuwe zorgberoepen: de contouren*. Diemen: Zorginstituut Nederland. Gedownload op 13 september 2016 van <https://www.zorginstituutnederland.nl/binaries/zinl/documenten/adviezen/2015/04/10/naar-nieuwe-zorg-en-zorgberopen-de-contouren/Naar+nieuwe+zorg+en+zorgberoe->

[pen+\(de+contouren\).pdf](#).

- Regio Achterhoek (2013). *Atlas van de Achterhoek. Atlas van voorzieningen, werkplaats vitale leefomgeving Achterhoek 2020*. Gedownload op 13 september 2016 van http://www.achterhoek2020.nl/wp-content/uploads/2013/11/AtlasAchterhoek_Vitale_leefomgeving.pdf.
- Uitdehaag M.J., Groenendijk G. & Loosschilder R. (2015). *Arrangement Slingeland-Saxion*. Saxion, Deventer/Enschede.
- Vocht, H. de & Oosterveld, F. (2015). *Onderzoeksprogrammering lectoraten Academie Gezondheidszorg*. Enschede: Saxion.

OVER DE AUTEURS

- Drs. Ingrid Buwalda is docent-onderzoeker bij Saxion, Academie Gezondheidszorg, opleiding verpleegkunde en coördinator van onderzoeksarrangement 'Patiëntenkamer van de toekomst.'
- Dr. Madeleen Uitdehaag is associate lector Saxion aan de Academie Gezondheidszorg, lectoraat verpleegkunde.